Olli Mäenpää
17.9.2026

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 138/2026 vp)

Hallituksen esityksessä ehdotetaan useita yksittäisiä ja melko rajattuja muutoksia esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä rikosasioissa koskeviin lakeihin. Esityksen tarkoituksena on sujuvoittaa rikosprosessia sekä tehostaa asioiden käsittelyä ja lyhentää käsittelyaikoja.

Säätämisjärjestysperustelujen yhteenvedon mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Esitykseen liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin perusteltuna, että esityksestä pyydettäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto saatavillaolohaastetta ja todisteprekluusiota koskevien ehdotusten osalta.

Ehdotettuja muutoksia on aiheellista arvioida erityisesti perustuslain 21 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Esitutkinnan osalta kysymys on myös perustuslain 21 §:n 1 momentissa turvatusta oikeudesta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa viranomaisessa. Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Perusoikeusuudistuksen perustelujen mukaan pykälä edellyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon toteutumista kokonaisuutena (HE 309/1993 vp, s. 72). Tämän ohella se antaa institutionaalisen suojan tuon kokonaisuuden tärkeimmille ainesosille.

Esitutkintalaki

Keskeiset esitutkintalakiin ehdotetut muutokset koskisivat asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittämistä, rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuutta, esitutkinnan toimittamatta jättämistä ja lopettamista, esitutkintatoimenpiteiden tärkeysjärjestykseen asettamista ja esitutkinnan keskeyttämistä. Sääntely on pääosin täsmentävää ja osittain teknistä. Muutoksilla lähinnä tuetaan ja edistetään esitutkinnan asianmukaista ja joutuisaa toteuttamista, mikä osaltaan turvaa oikeutta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa viranomaisessa. Muutoksilla on merkitystä myös oikeudenmukaisen rikosoikeudenkäynnin edellytysten varmistamissa.

Rikosilmoituksen kirjaamista koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin niin, että kirjaamisvelvollisuus ei koskisi esitutkintaviranomaisen tietoverkossa havaitsemaa, suhteellisen vähäistä rikosta, jonka selvittämisen ei arvioitaisi

olevan mahdollista. Sääntelylle on ymmärrettävät ja hyväksyttävät perusteet eikä sen voida arvioida heikentävän esitutkinnan laatua.

Rikosilmoituksen kirjaamisen lykkääminen olisi säännösehdotuksen mukaan mahdollista enintään vuoden ajan laissa säädetyin perustein, joita voidaan pitää hyväksyttävinä. Enintään vuoden lykkäysaikaa voidaan pitää oikeusturvan kannalta varsin pitkänä. Säännösehdotus ei kuitenkaan merkitsisi estettä esitutkinnan aloittamiselle ja tarvittaviin toimiin ryhtymiselle esimerkiksi asianomistajan suojaamiseksi. Säännöstä tulisi soveltaa niin, että lykkäysaika jää mahdollisimman lyhyeksi.

Esitutkinnan toimittamatta jättämistä ja lopettamista koskeva sääntely perustuu pitkälti voimassa olevaan lakiin, joka on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 66/2019 vp). Ehdotettu sääntely ei laajentaisi perusteita, joilla esitutkinta voidaan jättää toimittamatta tai lopettaa.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi saatavillaolohaastetta koskeva sääntely. Lisäksi lakiin lisättäisiin säännös preklusiivisesta määräajasta todisteiden esittämiselle, joka olisi käräjäoikeudessa harkinnanvarainen.

Saatavillaolohaaste

Haastaminen voitaisiin toimittaa myös esitutkinnan yhteydessä niin, että epäillylle ilmoitetaan henkilökohtaisesti, milloin ja minkä tuomioistuimen kansliasta haaste ja muu tiedoksi annettava aineisto ovat saatavana. Tiedoksi annettavat asiakirjat on lisäksi lähetettävä epäillyn ilmoittamaan osoitteeseen.

Säännösehdotusta on aiheellista arvioida siltä kannalta, että rikosasiassa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksenä on oikeus saada viipymättä yksityiskohtainen tieto syytteiden sisällöstä ja perusteista henkilön ymmärtämällä kielellä (HE 309/1993 vp, s. 74). Tiedoksianto on tehtävä siten, että vastaanottaja saa oikeuksiensa käyttämiseksi tarvitsemansa tiedot selkeästi, hänelle ymmärrettävinä ja riittävän ajoissa (PeVL 9/2010 vp, s. 2). Sääntelyn voidaan katsoa täyttävän nämä edellytykset. Tiedoksiannon asianmukaisuuden kannalta on olennainen merkitys myös epäillyn oikeudella saada tiedoksi annettavat asiakirjat epäillyn ilmoittamaan osoitteeseen.

Todisteprekluusio

Prekluusiosääntely ehdotetaan sijoitettavaksi 5 luvun uudeksi 10 a §:ksi. Preklusiivinen vaikutus perustuisi siihen, että asianosainen ei saisi tuomioistuimen päättämän määräajan jälkeen ilmoittaa uutta todistetta, ellei hän saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä johtuu pätevästä syystä. Tuomioistuimen olisi kuultava asianosaisia ennen määräajan asettamista. Lisäksi määräajan asettaminen edellyttäisi säännösehdotuksen mukaan, että asianosaisilla on ollut riittävästi aikaa ja edellytykset valmistautua oikeudenkäyntiin.

Perustelujen mukaan vähäinen määräajan ylittäminen esimerkiksi oikeudenkäyntiasiamiehen laiminlyönnin vuoksi ei saisi johtaa siihen, että syytetyn nimeämä keskeinen todiste hylättäisiin yksinomaan muodollisella perusteella. Prekluusiosääntely edellyttäisi siten tuomioistuimelta kykyä tilanneherkkään lainsoveltamiseen (s. 77). Ehdotettu sääntely mukautuu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiin näin sovellettuna ja ottaen myös huomioon perusteluissa mainitut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä hyväksytyt tiukahkot preklusiiviset määräajat.